

Kéri Katalin, szerk. *Társadalmi nem és oktatás*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar „Oktatás és társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola, 2011. ISBN 978-963-642-383-4.

2010. novemberében *Társadalmi nem és oktatás* címmel országos konferenciát rendezett a Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, „Oktatás és társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskolája és az MTA Pedagógiai Albizottságának Neveléstörténeti Munkabizottsága. A rendezvényen oktatók és a doktori képzésben résztvevő hallgatók foglalták össze és vitatták meg legújabb kutatási eredményeiket. Az összegyűjtött és szerkesztett előadásokból 2011-ben válogatáskötet készült, mely a konferencia logikáját követi: plenáris értekezéssel kezdődik, majd a konferencia két párhuzamos szekciójának megfelelően, két fejezetre bomlik. Hat-hat tanulmány segítségével nyerhetünk betekintést a Nevelésszociológiai szekció és a Neveléstörténeti szekció munkájába, melyek közös tematikát dolgoznak fel más-más nézőpontból.

Az első tanulmány Pukánszky Béla, a Szegedi Tudományegyetem, Juhász Gyula Pedagógusképző Kar egyetemi tanárának „Az intézményes nőnevelés két paradigmája a 19. századi Európában: ’filantropizmus’ és ’neohumanizmus’” című munkája. Pukánszky plenáris előadásának írott verziója rendkívül érdekes szeletét dolgozza fel a nőnevelés témakörének. Fontos, hogy megismerjük azokat a gondolatokat és gondolkodókat, akik sokszor a korukat jóval megelőzve már látták az utat, amely a nők általános és egyenrangú formális oktatásához és társadalmon belüli szerepeinek kibővüléséhez vezet, s Pukánszky tanulmánya e gondolkodók egy csoportjának pontosabb megismeréséhez segíti hozzá az érdeklődő olvasót. A tanulmányban Pukánszky Carol Sotiropoulos amerikai történész nőneveléstörténeti munkájára hivatkozva adja meg azt a két pedagógiai paradigmát, melyek a férfiak nevelésének történeti magyarázata után a nőnevelés területén is értelmezhetőek: a filantropizmust és a neohumanizmust. E két egymástól eltérő és erőteljes eszmeáramlatnak a nőnevelésben, valamint a nők oktatásban való részvételéről való gondolkodásban is tetten érhető a hatása. Az írás két részből áll, külön fejezetben ismerjük meg a legfontosabb filantropista és neohumanista gondolkodókat, akik a nők oktatásával kapcsolatban fogalmaztak meg egymással szembenálló véleményeket.

A szerző „A filantropisták: Basedow, Campe, Rudolphi” című fejezetben ismerteti Johann Bernhardt Basedow 1774-ben Dessauban megnyitott bentlakásos nevelőintézetét, amely a nők családon belüli

tradicionális szerephármasára (anya-feleség-háziasszony) készíti fel a leánytanulókat. Ugyanígy gondolkodott a nők neveléséről Johann Heinrich Campe, német pedagógus, ifjúsági író, aki saját leányának írt tanácsaiban fogalmazta meg rousseauiánus elveit, s öntötte egy gyakorlatias nevelési programba 1788-ban. Meglátása szerint a nők számára csak azon hasznos tudnivalók elsajátítása szükséges, melyeket mint leendő háziasszonyok tudnak majd használni. Ezen túl a képzésben rendkívül fontos a nőkhöz illő jellemvonások kialakítása: mint például a lemondás képessége vagy a rendszeret kialakítása („fegyelmező idő”). Ebből a részből ismerjük meg azt is, hogy a filantropikus gondolkodók táborába tartozó Johann Bernhard Basedow sem tett kivételt még a saját, különösen tehetséges leányával szemben sem, amennyiben a tradicionális szerepekre való nevelésről volt szó, valamint hogy Johann Stuve leányiskolák alapítását tartotta szükségesnek, ám meglátása szerint az írni és olvasni tudás és minimális történelmi ismeretek elegendőek ahhoz, hogy megalapozzák a nők „igazi” hivatását, a háztartás vezetését. Karoline Rudolphi költőnő is filantropista eszméket vallott, s leány-filantropiumot nyitott 1782-ben Trittauban, ahol előbb kvázi a családi nevelést helyezte intézményes keretek közé, majd tudatosan jól képzett nevelőnők képzését látták el.

Pukánszky Béla tanulmányának második része, „A neohumanisták: Amalia Holst és Betty Gleim” címmel a radikális reformereket mutatja be, akik a tizenkilencedik század fordulóján fogalmazták meg egyenrangúsító törekvéseiket. Amalia Holst német írónő leánynevelő intézetet tartott fenn, így az elméleti elhatározásait a gyakorlatban is próbára tehetette. Elképzelése szerint olyan anyákat kell képezni, akik alkalmasak lennének arra, hogy professzionális szinten oktassák otthon gyermekeiket, s magasabb színvonalú szellemi munkát végezzenek. Egyetemi részvételt álmódott a nőknek – melyre majd még egy bő fél évszázadot kellett várni (lásd bővebben: Pukánszky 2006; Ladányi 1996). Ezzel párhuzamosan a gyermeknevelés pragmatikus tudásának fontosságát hangsúlyozta, hiszen a tudatlan anyák több szempontból is veszélyesek lehetnek gyermekeire. A másik Pukánszky által tárgyalt neohumanista gondolkodó Betty Gleim, aki szintén leányiskolát vezetett 1806-tól Brémában, ahol külön csoportban végezte a családanyák és a hajadonok nevelését, mégpedig igen magas színvonalon. Pedagógiaelméleti írásában fogalmazta meg elképzeléseit a nőnevelésről, amely szerint – többek közt – intézményes nevelésre van szükség, a pedagógusképzést is újra kellene gondolni, mert a leányoknak is eredendően joguk van a művelődéshez, a képzéshez.

A „Nevelésszociológiai szekció” tanulmányainak sorát Bencéné dr. Fekete Andrea nyitja a „Nemi különbségek megjelenése a cigányok megítélésében” című dolgozatával. A tanulmány nagyon fontos és aktuális

témát boncolgat, alapkérdése, hogy előítéletesek-e a kisiskolások a cigánysággal szemben, s van-e különbség ebben a két nem tagjai között. Kutatási kérdésére empirikus vizsgálata eredményei alapján ad választ, bár az elemszám alacsony volta (N=78), illetve a kutatás és kiválasztás elveinek tisztázatlansága miatt nem tanácsos messzemenő következtetéseket levonni. Szerencsére maga a szerző is ezen a véleményen van, s inkább egyfajta feltáró kutatásként gondol munkájára, hiszen a vizsgált korcsoport, a 10-12 éves kisiskolások számára az erősen elméleti kérdések egyértelmű értelmezése is kétséges (pl.: „saját testvérét is képes lenne megtagadni”). Eredményei igazolják hipotéziseit. Azaz a lányok válaszai elfogadóbb hozzáállást feltételeznek, a gyerekekben akkor is dolgoznak előítéletek, ha nincsen cigány osztálytársuk, s a szülői minta fontossága tagadhatatlan. Nagyon fontos és nemes gondolattal zárja munkáját: az oktatásnak, az oktatási intézményeknek és a felnövekvő pedagógusgenerációnak is feladata és felelőssége, hogy egyenrangú és partneri kapcsolat kialakítására törekedjen a többségi társadalom és a roma kisebbség tagjai között.

A fejezet második tanulmánya Háber Hajnalka Mária „Női részvétel a felnőttoktatásban. Egy primer kutatás eredményei.” A Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán végzett empirikus kutatás eredményei alapján a nők, mint speciális felnőttképzési csoport, szerepét és helyét veszi górcső alá. A tanulmány elméleti felvezetéssel kezdődik, mely a nők otthonon kívüli munkavállalását, az oktatásba, a felsőoktatás levelező tagozatára, valamint a felnőttoktatásba való belépését tárgyalja. A karrierépítés speciális, nemi sajátosságait veszi sorra a szerző, hiszen a nők szempontjából kiemelt jelentőségű a kettő közötti egyensúly megteremtése, a karrier és életpálya tervezése, illetve a munkaerőpiaci stabilitás. A kérdőíves pályakövetés adatait leválogatva, imponáló elemszámú mintán (N=1247) keresztül ismerjük meg a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán végzett hallgatók munkaerőpiaci életútját, mobilitását. Demográfiai alapadataik után a munkaerőpiac női életútját is megismerjük, a nők végzés utáni elhelyezkedési mintáit, beosztásukat, valamint mobilitási és karrierépítési lehetőségeiket. Összegzésként a szerző megállapítja, hogy a felnőttoktatásnak illeszkednie kell a társadalmi változásokhoz, reagálnia kell a nők halmozottabb jelenlétére és sajátos elvárásaikra, s további kutatási lehetőségekkel zárja informatív és továbbgondolásra érdemes tanulmányát.

A konferenciakötet nevelésszociológiai fejezetének harmadik írásában Kovács Edina kalauzolja el az érdeklődőket a tanári szerep értelmezésének világába. „A tanári identitás alakulása a társadalmi nemi szerepek tükrében” című munka pontosan, érdekesen és széles szakirodalmi háttérrel alátámasztva vizsgálja meg, hogy a pedagógusi szerepet a nemek tudományának

szemszögén át értelmezve — cseppben a tenger — magát a társadalmat, s annak elvárásait is megfigyelhetjük. Bár a téma mostoha Magyarországon, mégis szükséges, hogy a tanári szereppel kapcsolatos egyéni és intézményes elvárások világát megismerjük. Az alapfogalmak tisztázása után a szerző megállapítja, hogy mivel a különböző szerepekhez kapcsolódó viselkedés és magatartás-együttesek társadalmilag elfogadottak és támogatottak, ezért a társadalmi elvárás-rendszerbe illeszthető be a tanári szerep is. Természetesen, mint komplementer szerep a diákszereppel együtt értelmezendő, azonban a pedagógusszerep mégis a társadalmilag nőkhöz kapcsolt tulajdonságokat tartalmazza: inkább anyapótló funkciót tölt be, mintsem a hatalom megtestesítője. Éppen ezért a „feminizálódás” folyamata tovább gyűrűzik, hiszen a férfiak tanár-identitását is ehhez illeszti a társadalmi elvárás-rendszer.

A kötet következő tanulmánya Molnár-Kovács Zsófia „A női munka képi megjelenítése az Apáczai Kiadó 8. osztályos történelemtankönyveiben (1999–2009)” című munkája, mely a tízéves periódusban megjelent különböző fogalalkozásokat űző nők képi ábrázolását vizsgálja. Megismerhetjük az Apáczai Kiadót, majd a kutatást, amelyben az 1999 és 2009 közötti történelemtankönyvek fénykép illusztrációit vették górcső alá, ikonográfiai/ikonológiai módszerrel vizsgálták négy szinten e képeket. Három kérdésre keresi a tanulmány a választ: milyen foglalkozást űznek az illusztrációkon a nők, milyen tendenciát követ a dolgozó nő megjelenése, valamint melyik történelmi időszakhoz és témakörhöz kapcsolódnak ezek a képek. Érdekes és részletes elemzést kapunk az otthonkában öntözőkannát cipelő asszonyról, az orvosnőről, és a politikusnőről is: a történelem tankönyvek a nők és a dolgozó nők ábrázolásának növekvő tendenciájára világít rá.

Utolsó előtti írásként Kalocsainé Sánta Hajnalka tanulmányát olvashatjuk „Szakválasztási motivációk a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi és Természettudományi Karán” címmel, amelyben a Bologna folyamat nyomán megjelenő alapszakos hallgatók körében végzett empirikus kutatását (N=454) mutatja be. A szerző alapvetően a hallgatói motiváció – és kiemelten a tanári pálya vonzereje — és a jövőre vonatkozó tervek köre építette fel kérdéseit, s a válaszok nemi megoszlását vizsgálja. A többi felsőoktatási intézményhez hasonlóan (Fényes 2010) a PTE-n is tetten érhető a „bölcész lányok” — „TTK-s fiúk” megoszlás, valamint hogy a nőhallgatóknál a családi, míg a férfiaknál a baráti, valamint a pedagógusi hatás lehet meghatározó. Külön kiemelendő, hogy van egy jelentősebb női csoport, akik tudatos jövőépítőnek tekinthetők, piacképes diplomáért választották adott szakjukat. Külön érdekes része az írásnak a felsőoktatás, mint házassági piac tárgyalása, annak kiemelése, hogy a párkeresés-párválasztás fontos mérföldköve lehet a felsőoktatási éveknek. Meglepetésre, a vizsgálat

eredményei azt mutatják, hogy a férfiak nagyobb arányban tervezik a tanári képesítés megszerzését (ami persze még nem vezet egyenesen a tanársághoz), ám mégis továbbgondolásra, további kutatásra inspiráló eredmény.

Dominek Dalma Lilla tanulmánya zárja a „Nevelésszociológia szekció” fejezetet, tanulmányának címe „A Magyar- és a Bakonyi Természettudományi Múzeum”. A dolgozat az alapfogalmak tisztázásával indít, majd megismerhetjük a múzeumok funkcióinak változását, valamint a múzeumpedagógia fejlődését is. A feltáró kutatás alapkérdése az volt, hogy milyen múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai tevékenységek jelennek meg – kiemelten a környezeti nevelés és a környezetvédelem — a vizsgált két Természettudományi Múzeumban, valamint hogy a női munkának tekinthető-e a múzeumpedagógusi hivatás. A két múzeum részletekbe menő bemutatása után választ kapunk a kutatási kérdésekre is: többségében nők dolgoznak múzeumpedagógusként (tízből hét női munkatárs), és kiemelten fontos az intézményeknek a környezeti nevelés és a környezetvédelem, mely persze szinte magától értetődő.

A konferenciakötet „Neveléstörténeti szekciójának” hat tanulmányát Darvai Tibor munkája nyitja, melynek címe „Társadalmi nemek a *Tanító* c. neveléstudományi folyóirat fényképein 1963, 1970”. A pedagógiai periodika első és utolsó évfolyamának vizsgálata az ikonológia/ikonográfia módszerével a szövegi és fényképi közleményekre is kiterjed. A kutatási kérdések a társadalmi nemek megjelenésére, a gyermek és felnőtt szerepéhez és az ehhez kapcsolódó tulajdonságokra, a vizsgált történelmi kor gyermekábrázolásának homogenitására, valamint a szöveg és a kép harmonizálására vonatkozik. A tanulmány első részében egy általános bemutatót kap az olvasó a folyóiratról, majd a két kiemelt évfolyamot részleteiben mutatja be a szerző, végül a sajtófotókat elemzi. A nemi különbségekre vonatkozóan azt találjuk, hogy leginkább vegyes páros képek jelennek meg a folyóiratban, ám ha egyedüli ábrázolásról van szó, akkor a fiútanuló a jellemző. A betöltött szerepek pedig a diák, gyermek, és mozgalmár sorrendet követik. A felnőttek ábrázolásánál a nők — valójában a tanítónők — a jellemzők, majd megjelennek a katonák is a képeken, s külön foglalkozik a tanulmány az öltözékekkel, valamint a tanári szimbólumok jelenlétével is. Érdekes kérdéssel zárul az írás: ha a szerkesztőségben személyi változás nem történt — és nem történt —, akkor vajon a képek jellegében, valamint a képek és az írott szöveg közötti homogenitásban mi okozhatta a változást. A jelenségek megállapítása után igazából ennek a kérdésnek a megválaszolása eredményezett volna egy igazán érdekes tanulmányt.

A második tanulmány a sorban a „Biopolitika és a női test megjelenítése a felvilágosodás korabeli egészségnevelő könyvekben” Pálfi Melinda tollából. Az egészségnevelés témaköréhez kapcsolódó

Magyarországon megjelent korabeli könyvekben vizsgálja a szerző a nők reprezentációját, mint a nőtörténet egy speciális szeletét. A 18. században a közegészségügy, egészségnevelés és a biopolitika nagyon hangsúlyos téma, melynek alapinformációit felvilágosító könyveken keresztül jutatták el a népeességhez, melyben az emberi test megjelenése a két nemre vonatkozóan a nemek tagjainak társadalmi helyzetét is mintázza. A női test – a reprodukciós funkció okán — értéke megnő: egészséges utód születésére vágyva beszélnek a női testről, a szexualitásról, a testiségről. És a két nem közötti fizikai és biológiai különbségek persze a női nem korlátait és elsődleges feladatait is kijelölik. A tanulmányban megismerjük a korabeli felfogást a hűségéről — amely csak női erény, a bujaságról — amely női bűn, és az ismeretlen fogamzásgátlásról — amely a házasság intézményét fenyegetné. Amennyiben a nő nem tartja be a társadalmi normákat, s nem korlátozza testét, büntetésre számíthat: s a női testtel kapcsolatban társadalmi érdek a büntetés — akár intézményes, akár természeti. Az egészséges nő és a női test is érték, valamint a szépség is alapvető és szükséges (Wolf 1999), de a cicoma, cifrázkodás felesleges. A könyvek kijelölik a női teret is, ami a belső tér, valamint a mozgást is, amely elfogadott, míg a nők egészségét és munkaerejét óvja és a szoptatás jelenségét, amely a nők-anyák átruházhatatlan feladata. Az írás a biopolitikai nézőpontjából ismerteti a női test megítélését és női test „adottságai” alapján magyarázott női szerepeket, s rendkívül érdekesen ismerteti egy új szempontot a nőtörténelem kutatásához.

A neveléstörténeti írások harmadik tanulmánya Nagy Adrienn a „Női kereskedelmi szakoktatás kezdetei Magyarországon” című tanulmánya. Segítségével a hazai dualizmus kori leányoktatásnak speciális részébe, a női kereskedelmi szakképzésbe nyerünk betekintést. A kereskedelmi képzés fontos célt szolgált: a dolgozni vágyó leányok számára alternatívát jelenthetett a pedagógusi hivatás mellett, bár a legtöbb esetben nem tudtak a munkaerőpiacon is hasznosítható tudást adni a jelölteknek. Éppen ez utóbbi okán kellett megszervezni a szakiskolai képzést, melyhez kötődően megalakult a női felső kereskedelmi iskola, amely egy új típusú középiskolaként funkcionált a lányok számára – bár érthetetlen módon a fiú kereskedelmi iskolákkal szemben kissé eltért a tananyag, de ahhoz éppen elég mértékben, hogy megkérdőjeleződjön az azonos tudásszint. A tanulmányban végül a szerző statisztikákkal alátámasztva összegzi, hogy a lányok kereskedelmi szakképzése a fiúkhöz képest komoly lemaradásban volt az első világháború előtti korszakban, nem csupán a képzési idő volt rövid, hanem a képzett tanerőnek is híján voltak ezek az iskolák, s a pozitív változásra a húszas évekig kellett várni.

Dr. Kereszty Orsolya tanulmánya, a „Változó női szerepek: család és házasság reprezentációi 'A Nő és a Társadalom' folyóiratban (1907-1913)”, a

Feministák Egyesületének periodikájának ismertetését tűzte ki célul. *A Nő és a Társadalom* folyóirat nem csupán a feminista mozgalom álláspontját mutatta be a különböző társadalmi kérdésekről, hanem az ellenzők állításait is. A lap hasábjain az egyik legjelentősebb téma a nemi egyenlőtlenségek kérdése volt, akár biológiai alapon, akár a társadalmi berendezkedés szempontjából. Ezen túl a mindenkori társadalmi eseményekre is határozottan reagáltak: legyen szó akár Kmety képviselőről, aki a nők egyetemi tanulmányait támadta, vagy Jászai Mari írásáról, aki szerint évszázados munka után fogják tudni a nők felvenni a férfiakkal az eszmei versenyt, s ráérnek az egyenjogúsítási törekvések. Valamint fontos megállapítás volt az is, hogy a nőkérdés nem csak a nőké, hanem ösztársadalmi kérdés, melynek része a női választójog és a jogvédelem is. Igen markáns véleményt fogalmaztak meg az anyák szerepéről és a dolgozó nőkről is. Az anyák, akik a következő generáció lányait és fiait nevelik, mintát adnak mindkét nemnek arra, hogy az otthon a magasabb szintű, egyenrangú eszmecserék helyszíne is lehet. A dolgozó nők helyzetének megkönnyítésével kapcsolatban pedig központi háztartások kialakítását tűzték ki célul. A periodika bemutatása hatásos idézettekkel gazdagított, s a megfogalmazott vélemények többsége ma sem veszített aktualitásából.

Utolsó előtti írásként a megélt történelem egy szeletét ismerhetjük meg Takács Zsuzsanna Mária tolmácsolásában. „Nem azért tanultam, hogy falun legyek nagyleány.’ Egy falusi tanítónő élete a 20. század elején” címmel Koós Olga (1904–1982) görcsönyi tanítónő memoárját dolgozza fel, aki fiatal lányból egy számára teljesen ismeretlen környezetben vált a gyerekek által kedvelt, s a közösség, a falu lakói által tisztelt tanítónővé az 1910-es, 1920-as években. Megismerjük Olga életét, iskolai pályafutását és a történelmi események hatását a hétköznapi életére. Majd azokat a tulajdonságokat ismerjük meg, mellyel, mint tanítónőképzős növendéknek, neki is rendelkeznie kellett. Az iskola elvégzése után a közösségek összetartását erősítették, művelődésüket koordinálták, kulturális életüket irányították e falusi tanítók, tanítónők. Rendkívül érdekes és élvezetes, ahogy az elbeszélte életesemények mellett látjuk párhuzamosan a helyi és országos eseményeket és a jelenségek oktatási, politikai, tudományos magyarázatát is. A memoárok tudományos vizsgálatának létjogosultságával kapcsolatban nem marad az olvasóban kétely.

A kötetet Ventilla Andrea „A nőneveléstörténet-írás aspektusai” című munkája zárja. A tanulmányban először Gerda Lerner nőtörténész téziseit, majd a magániratok nőnevelés-történeti felhasználását ismerhetjük meg. A nőnevelés-történetnek négy lehetséges szegmense alapján láthatjuk a mikrotörténeti megközelítés előnyeit: a leányiskolák ábrázolása például megtörténik a benne tanuló diáklányok véleményén keresztül, az alapján, hogy hogyan vélekedtek a lányok, asszonyok saját nevelésükről, fontos lehet a

koedukációs iskolák tanulmányozása és az iskolán kívüli, nem intézményesült nevelési keretek és ezek oktatási funkciójának jelentősége. A történészek nem foglalkoztak a nők történetének megismerésével egészen egy 1962-es előadásig, melynek hatására először a híres nők kerülhettek bemutatásra, majd a nők, mint csoport, míg végül eljutottak ahhoz, hogy a nők saját szavaikkal írják le a történelmet. A mikrotörténet-írás alapján bepillantást nyerünk a nők hétköznapjaiba, amennyiben az általuk készített személyes iratokat (naplók, levelezések, visszaemlékezések) vizsgáljuk. Példán keresztül mutatja be a szerző, hogy milyen pótolhatatlan adalékot adnak a levélkék, rajzok, naplóbejegyzések egy-egy élettörténethez, még akkor is, ha kritikával kezelendők. Mégis nagyon fontos, hogy lássuk: számos feltáratlan terület van még a női történetben, s ezek között van a nőnevelés-történet is, amely megismerésre, feltárára vár.

A *Társadalmi nem és oktatás* konferencia előadásainak kötete rendkívül érdekes, színes és mégis egységes képet mutat. A szerzők téma iránti elkötelezettsége egyértelmű, munkájuk minden esetben magas színvonalú, tudományosan megalapozott és továbbgondolásra, továbbkutatásra érdemes tanulmányokat eredményezett. A kötet a társadalmi nem, a női lét fontos kérdésköreit járja körbe, fontos pillanatfelvétele a hazai gender szempontú pedagógiai kutatásnak.

Tornyai Zsuzsa Zsófia (Debreceni Egyetem)

Felhasznált irodalom:

- Fényes Hajnalka. 2010. „Nemek szerinti eredményesség, és felsőoktatási intézményválasztási motivációk.” In Juhász Erika (szerk.) *Harmadfokú képzés, felnőttképzés és regionalizmus*. Debrecen: Center for Higher Education Research and Development Hungary, 52–57.
- Ladányi Andor. 1996. „Két évforduló — a nők felsőfokú tanulmányának száz éve.” *Educatio* 3, 375–389.
- Pukánszky Béla. 2006. *A nőnevelés évezredei*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Wolf, Naomi. 1999. *A szépség kultusza*. Debrecen: Csokonai Kiadó.